

האומנם שלטון החוק והדמוקרטיה מחייבים ריצוץ גולגלות?

אין מנוס מועדת חקירה ממלכתית לחקר האירועים בעמונה / ד"ר בועז סנג'רו

לצורך הדיון באירועים הקשים בעת פינוי והריסת הבתים בעמונה, נניח שלא זו בלבד שבניית הבתים הייתה בלתי-חוקית ושנכון היה להחליט להרסם ובלתי-חוקי היה לנסות ולסכל הריסתם, אלא נניח אף כי הנערים הרבים שהתגודדו במקום בשאיפה למנוע את ההריסה היו כולם פורעי חוק וכי הם שנקטו ראשונים באלימות ולא השוטרים. גם בהנחות כאלו אין לדעת כל אפשרות להצדיק את פעולתם הברוטאלית והמזעזעת של השוטרים, אשר הגיעה לכדי ריצוץ גולגלות במכות אלה עזות, שאפילו אם לא נלוותה להן כוונה לגרום נזק גופני חמור, הרי שנלוותה להן צפייה של תוצאה כזו כאפשרות קרובה לוודאי - המכונה בלשון המשפט הפלילי "הלכת הצפיות" והשקולה ערכית, מוסרית ומשפטית לכוונה. די לשם כך בצפייה בתמונות הקשות שהוקרנו בחדשות הטלוויזיה, שבהן נראו שוטרים-פרשים המדהירים את סוסיהם אל תוך קהל המפגינים ומנחיתים על ראשיהם מכות אלה קטלניות. לצערי המלה "קטלניות" איננה הפרזה לשם המליצה. אחד הנערים, שספג מכת אלה בראשו, אושפז במחלקה לטיפול נמרץ בבית-החולים כשמצבו קשה. עשרות רבות של מפגינים אחרים אושפזו, רבים מהם עם שברים, בעקבות המערכה שבה נפצעו כמאתיים בני-אדם. אם יש קוראים שאינם מגלים חמלה כלפי הנערים וחשש מפני השוטרים המכים, ידמיינו הפגנה על רקע שונה (למשל: כנגד גירוש ערבים מבתיהם) שבה משתתפים בניהם ובנותיהם. האם גם אז היו מצדיקים את אלימות כזו מצד השוטרים? בניסיון להצדיק את אלימות המשטרה, נשמעים בתקשורת שוב ושוב המושגים דמוקרטיה ושלטון החוק. זוהי תפישה פשטנית מאד ומדי הן של הדמוקרטיה והן של שלטון החוק. ראשית, דמוקרטיה איננה אך ורק הכרעת הרוב, אלא היא כוללת גם מרכיב חשוב מאד של זכויות המיעוט. שנית, אפילו כשמדובר בפורעי חוק או במושעים, דמם אינו מותר ויש לשמור על זכויות האדם הבסיסיות שלהם. מן המשטרה, המהווה זרוע של מדינה דמוקרטית ולא של מדינה טוטאליטרית, אנו מצפים להתנהגות שקולה יותר מזו של פורעי חוק צעירים. שלישית, בחברה מתורבתת יש מקום של כבוד לעיקרון הפרופורציה. כך, למשל, הגם שמוצדק להפעיל כוח מגן במסגרת סייג ההגנה העצמית כנגד התוקף, נדרשת פרופורציה בין הסכנה לנתקף לבין הכוח המגן. אין זה מוצדק לירות למוות באדם הדוחף אותי בתור לאוטובוס, וזאת חרף העובדה שהוא מבצע תקיפה בלתי-חוקית. אין זה מוצדק לירות למוות בגנב לשם הצלת הטובין שהוא גונב (בהנחה שאינו מסכן את שלמות הגוף). בדומה, גם המשטרה חייבת

להקפיד על עקרון הפרופורציה ולא להשתמש בכוח מופרז. שימוש בכוח קטלני כפי שנראה על מסך הטלוויזיה כנגד נערים, שמטרתו אינה הצלת חיים אלא אך ורק הקפדה על ביצוע מייד של הפינוי והריסת הבתים, בנחישות ובנחישות, ב"אפס סובלנות", אינו ניתן להצדקה. בנסיבות הקשות שנוצרו ניתן וצריך היה לבצע את הפינוי בדרך אחרת - גם אם הדבר היה מחייב סבלנות וזמן רב יותר לביצוע המשימה. חוסר הבנה של מהות ההליך המשפטי בבג"צ הביא רבים בתקשורת לפרשנויות מוטעות כביכול דובר בביצוע החלטה של שופטי בית-המשפט העליון. הללו אינם פוקדים על המשטרה לבצע את הפינוי עכשיו, מייד ובכל מחיר. השופטים אומנם אישרו את ההחלטה להרוס את המבנים הבלתי-חוקיים, אך אין זה מתקבל על הדעת לפרש החלטתם כמטילה על המשטרה לרוצץ גולגלות לשם ביצוע המשימה בהקדם האפשרי. עם פחות רשעות ואווילות ועם יותר חמלה ותבונה ניתן וצריך היה לפעול אחרת כך שיהרסו (או יעסקו ממקומם) רק המבנים הבלתי-חוקיים ולא גם ראשיהם של בני-אדם ומשפחותיהם. אין ספק שאשמה משמעותית רובצת לפתחם של מקבלי ההחלטות למיניהם. אך גם המבצעים הישירים אינם יכולים לברוח מאחריות למעשיהם. לו אני ראש המחלקה לחקירות שוטרים, הייתי מסתייע בסרטי הצילום לשם העמדתם לדין של הפרשים הדוהרים כקלגסים לתוך ההמון ומנחיתים כבריונים מכות אלה בראשיהם של בני-אדם, ושל כל יתר השוטרים שהפעילו כוח מופרז. גם הכאת חברי-הכנסת, עד כדי גרימת שברים, איננה מתקבלת על הדעת. כיבוד הדמוקרטיה שולל אפילו סטירת לחי לחבר כנסת שאינו נוקט באלימות. חברי הכנסת הם מסמליה של הדמוקרטיה.

לבסוף אציין כי אין בדבריי הצדקה כלשהי לאלימות שנקטו המפגינים, וכי כל דבריי דלעיל מתחייבים מתפישה נכונה של הדמוקרטיה, הכרעת הרוב, זכויות המיעוט, שלטון החוק, תרבותיות ופרופורציה, תחת ההנחה שהצעירים פעלו כמפרי חוק. זאת אף מבלי שהתייחסתי לחוסר התבונה שבאטימות המוחלטת לתחושותיו של ציבור גדול של מתנחלים החש שנעשה לו עוול. האם בשם הדמוקרטיה ושלטון החוק ראוי לרמוס כך אנשים במקום לנסות ולהידבר עימם? חוששני שהתמדה בדרך שנבחרה הפעם עלולה להביא לא רק לריצוף גולגלות נוספות, אלא אף לקרע בחברה הישראלית. כדי למנוע הידרדרות נוספת, אין מנוס ממינוי ועדת חקירה ממלכתית לחקר האירועים בעמונה.

ד"ר בועז סנג'רו הוא ראש החטיבה למשפט פלילי וקרימינולוגיה במכללה האקדמית למשפטים ברמת-גן